

Aplicarea în timp a Noului Cod civil

Prof. dr. Gabriel Boroi

1. Aspecte generale privind criteriul neretroactivității. *Facta praeterita, facta pendentia, facta futura*

Pentru a stabili un criteriu abstract al neretroactivității, trebuie să se țină seama, pe de o parte, de diferitele perioade în care timpul poate fi considerat (trecutul, prezentul și viitorul), iar, pe de altă parte, de elementele prin care o situație juridică poate fi legată de una dintre aceste perioade (fie constituirea, modificarea sau stingerea situației juridice, fie efectele pe care aceasta le produce).

O lege ar fi retroactivă dacă ar reglementa fie fapte care, înainte de intrarea ei în vigoare, au dat naștere sau, după caz, au modificat ori au stins o situație juridică, fie efecte pe care acea situație juridică le-a produs înainte de aceeași dată.

Prin urmare, ținând cont de principiul neretroactivității, cât și de posibilitatea legiuitorului de a opta între aplicarea imediată a legii noi și ultraactivitatea legii vechi, pot fi deosebite trei categorii de situații juridice:

- *facta praeterita*, adică faptele constitutive, modificatoare sau extinctive de situații juridice, realizate în întregime înainte de intrarea în vigoare a legii noi, cât și efectele produse de acea situație juridică înainte de acest moment. În privința acestora, poate fi aplicată numai legea veche, adică legea în vigoare la data producerii faptei respective ori efectelor ei, deoarece, dacă s-ar aplica o lege ulterioară ar însemna să i se atribuie efect retroactiv. În consecință: o lege ulterioară nu poate să aducă atingere constituirii, modificării sau stingerii situațiilor juridice anterioare, indiferent dacă legea nouă ar suprima un mod de formare, modificare sau stingere ori ar schimba condițiile necesare; faptele care nu au putut determina constituirea sau stingerea unei situații juridice potrivit legii în vigoare la data când ele s-au realizat nu pot să fie socotite de o lege ulterioară că au produs aceste efecte, ceea ce înseamnă că legea nouă nu poate atribui unui fapt trecut efecte pe care acest fapt nu le putea produce sub imperiul legii în vigoare în momentul realizării faptului; dacă legea creează o situație juridică nouă, ea nu ar putea să prevadă că noua situație juridică s-a născut din fapte anterioare intrării sale în vigoare sau, după caz, organul de jurisdicție nu ar putea decide că situația juridică reglementată doar de legea nouă s-a născut din fapte întâmplare în întregime înainte de intrarea ei în vigoare;

- *facta pendentia*, adică situațiile juridice în curs de formare, modificare sau stingere la data intrării ei în vigoare. În privința acestora, legiuitorul poate opta între aplicarea legii noi și ultraactivitatea (supraviețuirea) legii vechi. Dacă însă elementele ce alcătuiesc constituirea sau, după caz, modificarea ori stingerea au individualitate proprie, atunci pentru fiecare element se aplică legea în vigoare la momentul la care acesta s-a produs;

- *facta futura*, adică situațiile juridice care se vor naște, modifica sau stinge după intrarea în vigoare a legii noi, precum și efectelor viitoare ale situațiilor juridice

trecute. În privința acestora, se va aplica legea nouă, afară de cazul în care legiuitorul optează pentru supraviețuirea legii vechi. În privința efectelor viitoare ale situațiilor juridice trecute, Codul civil din 2009 a preferat, ca regulă, soluția ultraactivității legii în vigoare la data nașterii situației juridice. Efectele produse în timp ale unei situații juridice vor fi cele stabilite de legea în vigoare în momentul în care se realizează fiecare efect în parte, deci legea nouă nu se poate aplica efectelor produse de aceste situații juridice înainte de intrarea ei în vigoare, deoarece ar însemna o aplicare retroactivă a legii noi. De asemenea, în cazul în care legea nouă ar suprima o situație juridică, ea poate fi aplicată numai efectelor viitoare, nu însă și efectelor produse de acea situație juridică înainte de intrarea în vigoare a legii noi.

2. Precizări introductive privind aplicarea în timp a Noului Cod civil

Art. 6 C.civ. conține anumite dispoziții privind aplicarea în timp a legii civile, însă trebuie subliniat că textul stabilește reguli generale în materie, deci reguli care au vocația să se aplice și în cazul unor acte normative viitoare, în măsura în care acestea nu vor conține dispoziții exprese privind succesiunea legilor în timp.

Cât privește aplicarea în timp a Codului civil din 2009 în raport de reglementările anterioare, trebuie avute în vedere și dispozițiile corespunzătoare din Legea nr. 71/2011.

În prealabil, semnalăm că, potrivit art. 223 din Legea nr. 71/2011, *procesele și cererile în materie civilă sau comercială în curs de soluționare la data intrării în vigoare a Codului civil din 2009 se soluționează de către instanțele legal învestite, în conformitate cu dispozițiile legale, materiale și procedurale în vigoare la data când aceste procese au fost pornite* (deci sunt aplicabile dispozițiile din reglementările înlocuite de Codul civil din 2009), *afară de cazul în care în Legea nr. 71/2011 există dispoziții care prevăd altfel.*

Acest text de lege necesită însă unele precizări. În opinia noastră, nu ar fi suficient ca în Legea nr. 71/2011 să existe dispoziții speciale din care să rezulte că anumite norme din noul Cod civil sunt de imediată aplicare pentru ca acestea să se aplice și proceselor declanșate înainte de intrarea în vigoare a noului Cod civil, ci, *o eventuală derogare de la art. 223 din Legea nr. 71/2011 ar presupune o dispoziție specială care să prevadă expres că noua reglementare se aplică și proceselor în curs.* Este cazul:

- art. 36 alin. 2 din Legea nr. 71/2011, care dispune că în ipoteza cererilor de împărțire a bunurilor comune aflate în curs de judecată în primă instanță (*per a contrario*, nu și în apel sau recurs) la data intrării în vigoare a Codului civil din 2009, instanța de judecată poate dispune împărțirea bunurilor comune în timpul căsătoriei, fără a mai fi necesară examinarea motivelor temeinice;

- art. 40 din Legea nr. 71/2011, potrivit căruia, în cazul cererilor de divorț formulate anterior intrării în vigoare a Codului civil din 2009, instanța poate să dispună divorțul prin acordul soților, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 373 lit. a) și art. 374 C.civ. din 2009;

- art. 42 din Legea nr. 71/2011, care prevede că în cazul cererilor de divorț formulate anterior intrării în vigoare a Codului civil din 2009, instanța de judecată

poate să dispună divorțul în temeiul prevederilor art. 373 lit. b) și art. 379 alin. (1) C.civ. din 2009, chiar dacă reține culpa exclusivă a reclamantului, în măsura în care motivele de divorț subzistă și după intrarea în vigoare a noului Cod civil;

- art. 63 din Legea nr. 71/2011, conform căruia, dispozițiile art. 643 alin. (1) și (2) C.civ. din 2009 se aplică și în cazurile în care hotărârea judecătorească nu a rămas definitivă până la data intrării în vigoare a noului Cod civil, iar cele ale art. 643 alin. (3) se aplică și în situațiile în care pricina nu a fost soluționată în primă instanță până la data intrării în vigoare a noului Codului civil.

Orice alte dispoziții tranzitorii înscrise în Legea nr. 71/2011 nu se aplică și proceselor care au fost declanșate cel mai târziu la data de 30 septembrie 2011 (interesează data înregistrării cererii de chemare în judecată), deci fondul acestor procese va fi guvernat de reglementarea anterioară.

Mai subliniem că în frecvente cazuri *noua reglementare rezolvă o problemă controversată, oferind ca soluție legislativă una dintre soluțiile date în jurisprudența sau în doctrina corespunzătoare reglementării anterioare*. Într-un asemenea caz, chiar și pentru situațiile născute anterior s-ar putea da soluția la care s-a oprit și noua reglementare (și chiar este recomandabil în considerarea imperativului de a avea o practică judiciară previzibilă), fără a se putea reproșa că s-ar atribui efect retroactiv legii noi, însă soluția nu poate fi motivată pe dispozițiile legii noi, ci pe argumentele deduse din vechea reglementare. Spre exemplu, în cazul unei donații deghizate sub forma unui contract de vânzare încheiat în formă autentică, încheiate anterior intrării în vigoare a Codului civil din 2009, soluția potrivit căreia actul secret produce efecte între părți dacă îndeplinește condițiile de validitate de fond, iar nu și de formă (altfel spus, actul secret „a împrumutat” forma *ad validitatem* de la actul public) nu poate fi motivată pe art. 1289 alin. (2) C.civ. 2009, deoarece acest din urmă text de lege se aplică, așa cum stabilește art. 109 din Legea nr. 71/2011, numai în cazul în care contractul secret este încheiat după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009, ci pe argumentele corespunzătoare Codului civil din 1864.

De asemenea, dorim să mai menționăm că în acele cazuri în care *noua reglementare nu a făcut altceva decât să preia dispozițiile din reglementarea anterioară*, stabilirea legii aplicabile, deși nu va influența soluția pe fond, va viza însă motivarea acesteia.

3. Legea aplicabilă actului juridic

Pentru *actul juridic*, legiuitorul a stabilit ca regulă *aplicarea legii în vigoare la data încheierii actului juridic* nu numai în privința *condițiilor de validitate* și, pe cale de consecință, a *nulității*, ci și pentru *alte aspecte ce privesc încheierea actului juridic*, pentru *alte cauze de ineficacitate*, pentru regulile de *interpretare a actului*, pentru *efectele actului juridic* (inclusiv cele produse după intrarea în vigoare a unei noi legi), pentru *executarea obligațiilor asumate de părți*, pentru *încetarea actului juridic*.

Această regulă se desprinde atât din dispozițiile art. 6 alin. (2) și (3) C.civ. (redate în art. 3 și art. 4 din Legea nr. 71/2011), cât și din art. 102 alin. (1) din Legea nr. 71/2011, potrivit căruia, ”contractul este supus dispozițiilor legii în vigoare la data

când a fost încheiat în tot ceea ce privește încheierea, interpretarea, efectele, executarea și încetarea sa”.

Potrivit art. 6 alin. (3) C.civ. și art. 4 din Legea nr. 71/2011, actele juridice lovite de nulitate absolută ori relativă sau afectate de alte cauze de ineficacitate la data intrării în vigoare a legii noi sunt supuse dispozițiilor legii vechi, neputând fi considerate valabile ori, după caz, eficace potrivit dispozițiilor legii noi. Așadar, validitatea sau eficacitatea actelor juridice se apreciază potrivit condițiilor stabilite de legea în vigoare în momentul încheierii actului juridic, fiind fără relevanță faptul că legea nouă (ulterioară momentului încheierii actului) ar adăuga o condiție de validitate sau eficacitate a actului juridic sau ar suprima o asemenea condiție.

Altfel spus, *nulitatea sau altă cauză de ineficacitate a actului juridic* (de exemplu: inopozabilitatea, caducitatea, revocarea, rezoluțiunea etc.) *este supusă legii în vigoare în momentul încheierii actului.*

Legea nr. 71/2011 conține o serie de dispoziții care nu reprezintă altceva decât cazuri particulare ale acestei reguli. Spre exemplu:

- art. 60 din Legea nr. 71/2011 dispune că validitatea clauzei de inalienabilitate instituite prin convenție sau testament este guvernată de legea în vigoare la data încheierii convenției sau testamentului;

- din art. 65 din Legea nr. 71/2011 rezultă că proprietatea comună în devălmășie poate avea ca izvor și actul juridic numai pentru actele juridice încheiate după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009;

- din art. 102 din Legea nr. 71/2011 rezultă că modificarea contractului se face cu respectarea tuturor condițiilor prevăzute de legea în vigoare la data modificării, iar elementele ce nu fac obiectul modificării sunt supuse dispozițiilor legii în vigoare la data când a fost încheiat contractul;

- art. 168, art. 170 și art. 187 din Legea nr. 71/2011 prevăd că ipotecile imobiliare, ipotecile mobiliare (garanțiile reale mobiliare) și gajurile constituite sub imperiul reglementării anterioare sunt supuse, în ceea ce privește condițiile de valabilitate, dispozițiilor legale existente la data constituirii lor;

- art. 202 din Legea nr. 71/2011 prevede că dispozițiile art. 2.515 C.civ. (care permit părților să modifice, în anumite condiții, durata termenelor sau cursul prescripției) nu validează convențiile având ca obiect modificarea regimului legal al prescripției încheiate anterior intrării lor în vigoare etc.

În cazul nulității nu s-ar putea deroga de la această regulă (deoarece ar însemna să se atribuie legii noi efect retroactiv), dar în privința unor cauze de ineficacitate regula menționată, în măsura în care nu ar constitui o aplicație a principiului neretroactivității legii noi, ci a ultraactivității legii vechi, este susceptibilă de nuanțări. Astfel:

- art. 96 din Legea nr. 71/2011 dispune că prevederile din vechea reglementare referitoare la revocarea donației pentru surveniență de copil (caz de revocare care a fost prevăzut de Codul civil din 1864, dar care nu a mai fost reglementat de Codul civil din 2009) nu se aplică în ipoteza în care copilul s-a născut după intrarea în vigoare a Codului civil (dacă nu ar fi existat această dispoziție specială, atunci toate

donățiile anterioare ar fi fost susceptibile de revocare indiferent de data la care s-ar fi născut copilul);

- art. 130 din Legea nr. 71/2011 prevede că dacă formalitățile de opozabilitate nu au fost îndeplinite cu privire la un contract de locațiune în curs de executare la data intrării în vigoare a Codului civil din 2009 și bunul dat în locațiune este înstrăinat după această dată, contractul de locațiune este opozabil dobânditorului numai dacă sunt îndeplinite formalitățile prevăzute la art. 1.811 C.civ. din 2009, deci, pentru ipoteza înstrăinării bunului dat în locațiune după intrarea în vigoare a noii reglementări, opozabilitatea/inopozabilitatea contractului de locațiune anterior nu se va raporta la legea în vigoare la data încheierii sale.

Însă, în lipsa unor derogări exprese în Legea nr. 71/2011, cauzelor de ineficacitate li se aplică legea în vigoare la data încheierii actului juridic, chiar dacă împrejurarea ce a condus la ineficacitatea actului a survenit sub imperiul noii reglementări. De exemplu, art. 2251 alin. (2) C.civ. din 2009, care recunoaște credentierului dreptul la rezoluțiunea contractului de rentă viageră constituit cu titlu oneros chiar și în lipsa unui pact comisoriu, nu s-ar putea aplica în cazul contractelor încheiate sub imperiul vechii reglementări, chiar dacă neexecutarea ar avea loc după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009.

Pe temeiul art. 6 alin. (2) C.civ. și al art. 3 din Legea nr. 71/2011, *legea în vigoare la data încheierii unui act juridic va reglementa atât efectele trecute, adică efectele care s-au produs sub imperiul ei (principiul neretroactivității), cât și efectele viitoare, adică efectele care se vor produce după intrarea în vigoare a legii noi (ultraactivitatea legii vechi).*

Ca aplicații ale acestei reguli, menționăm:

- art. 60 alin. (1) din Legea nr. 71/2011 prevede că efectele juridice ale clauzei de inalienabilitate instituite prin convenție sunt guvernate de legea în vigoare la momentul încheierii convenției;

- art. 66 alin. (1) din Legea nr. 71/2011, din care rezultă că efectul constitutiv al convenției de partaj, precum și alte efecte se aplică doar convențiilor de partaj încheiate ulterior intrării în vigoare a Codului civil din 2009, deci convențiile de partaj anterioare produc efectele reglementate de legea în vigoare la data încheierii lor, ceea ce înseamnă, între altele, că au efect declarativ. În privința partajului judiciar, art. 66 alin. (2) din Legea nr. 71/2011 stabilește că dispozițiile Codului civil din 2009 sunt aplicabile atunci când cererea de chemare în judecată a fost introdusă după intrarea lui în vigoare;

- art. 107 din Legea nr. 71/2011 prevede că dispozițiile art. 1.271 C.civ. din 2009 privitoare la impreviziune se aplică numai contractelor încheiate după intrarea în vigoare a acestuia;

- art. 108 din Legea nr. 71/2011 stabilește că dispozițiile art. 1.274 C.civ. privitoare la transferul riscurilor în contractele translativ de proprietate se aplică numai contractelor încheiate după intrarea lui în vigoare;

- potrivit art. 142 din Legea nr. 71/2011, contractele de mandat încheiate înainte de intrarea în vigoare a Codului civil din 2009, pentru care părțile nu au prevăzut un termen, rămân supuse legii în vigoare la data încheierii lor etc.

Există totuși unele cazuri în care legiuitorul a derogat de la această regulă, desigur numai în privința efectelor viitoare. Astfel:

- pe temeiul art. 121 din Legea nr. 71/2011, anumite dispoziții ale Codului civil din 2009 referitoare la obligația de garanție contra viciilor lucrului vândut (deci la un efect al contractului de vânzare), anume art. 1.710, 1.711, art. 1.712 alin. (2) și art. 1.713, se aplică și în cazurile în care viciile ascunse au fost descoperite după data intrării în vigoare a Codului civil, iar, întrucât textul de lege nu distinge, înseamnă că inclusiv în cazul contractelor încheiate sub imperiul reglementării anterioare;

- art. 122 din Legea nr. 71/2011 prevede că dispozițiile art. 1.717 C.civ. din 2009, care reglementează defecțiunea imputabilă cumpărătorului, se aplică și contractelor încheiate înainte de data intrării în vigoare a Codului civil din 2009, în cazul în care comportamentul cumpărătorului care pricinuieste defecțiunea intervine după această dată;

- art. 125 din Legea nr. 71/2011 stabilește că, dacă legea nu prevede altfel, dispozițiile art. 1.734 din C.civ. 2009, referitoare la concursul între preemptori, se aplică și drepturilor de preempțiune izvorâte din contracte încheiate înainte de intrarea lui în vigoare;

- art. 128 din Legea nr. 71/2011 prevede că dispozițiile art. 1807 C.civ. din 2009, care, între altele, conferă locatorului o acțiune directă față de sublocatar, sunt aplicabile contractelor de sublocățiune încheiate după data intrării în vigoare a Codului civil din 2009, chiar și în cazurile în care contractul de locațiune s-a încheiat anterior acestei date;

- art. 129 din Legea nr. 71/2011 stabilește că dispozițiile art. 1810 C.civ. din 2009, care instituie o cerință suplimentară în ceea ce privește tacita relocațiune față de reglementarea anterioară (îndeplinirea obligațiilor de către locatar sunt aplicabile în cazul tuturor contractelor de locațiune al căror termen se împlinește după data intrării în vigoare a Codului civil din 2009);

- art. 131 din Legea nr. 71/2011 dispune că prevederile Codului civil din 2009 referitoare la îmbunătățirile efectuate de locatar se aplică și contractelor de locațiune în curs la data intrării în vigoare a Codului civil din 2009, dacă lucrările adăugate sau autonome au fost efectuate după această dată;

- art. 134 din Legea nr. 71/2011 prevede că art. 1834 C.civ. 2009 (privitor la anumite particularități în cazul decesului chiriașului) se aplică și contractelor de închiriere a locuințelor aflate în curs de executare la data intrării în vigoare a Codului civil din 2009;

- art. 141 din Legea nr. 71/2011 stabilește că “răspunderea transportatorului și a expeditorului este guvernată de legea în vigoare la data producerii evenimentului care a cauzat prejudiciul, chiar dacă acesta a fost cunoscut de pasager, expeditor sau destinatar, după caz, ulterior intrării în vigoare a Codului civil” din 2009; ar fi posibil ca încheierea contractului de transport să fi avut loc sub imperiul reglementării anterioare, dar dacă evenimentul care a cauzat prejudiciul se produce după intrarea în vigoare a noii reglementări, atunci aceasta din urmă, astfel cum rezultă din prima parte a dispoziției legale menționate [care are caracterul de normă specială în raport

cu art. 6 alin. (2) C.civ. și art. 3 din Legea nr. 71/2011], se va aplica răspunderii civile contractuale;

- art. 144 și art. 145 din Legea nr. 71/2011 dispun că efectele contractului de cont bancar curent sau ale contractului de facilitare de credit încheiat înainte de data intrării în vigoare a Codului civil din 2009 și care s-a încheiat pe termen nedeterminat sunt guvernate de legea în vigoare la data producerii lor.

4. Legea aplicabilă prescripției extinctive și decăderii

Prescripțiile extinctive începute și împlinite sub imperiul reglementării anterioare nu sunt supuse dispozițiilor legii noi, deoarece ele reprezintă situații juridice trecute.

Mai mult, art. 6 alin. (4) C.civ. și art. 201 din Legea nr. 71/2011 stabilesc că și prescripțiile extinctive (precum și decăderile și uzucapiunile) începute și neîmplinite la data intrării în vigoare a legii noi sunt în întregime supuse dispozițiilor legale care le-au instituit.

Prin urmare, legea aplicabilă *prescripției extinctive, sub toate aspectele* (început, termen, suspendare, întrerupere, repunere în termen, efecte) este *legea în vigoare la data la care prescripția a început să curgă*. Practic, trebuie stabilit dacă, pentru situația concretă, prescripția extintivă a început să curgă potrivit dispozițiilor din reglementarea anterioară, iar în caz afirmativ această reglementare se va aplica prescripției respective sub toate aspectele; dacă însă se ajunge la concluzia că prescripția nu a început să curgă sub imperiul reglementării anterioare potrivit regulii stabilite de aceasta, atunci devin incidente dispozițiile Codului civil din 2009.

Subliniem că dispoziția înscrisă în art. 6 alin. (4) C.civ. poate fi privită nu numai ca o derogare de la principiul aplicării imediate a legii noi pentru *facta pendencia*, ci, în funcție de împrejurarea concretă, și ca o aplicație a principiului neretroactivității (spre exemplu, s-ar atribui efect retroactiv legii noi dacă s-ar considera prescripția suspendată pe temeiul unei împrejurări petrecute sub imperiul legii vechi și care numai potrivit legii noi ar constitui o cauză de suspendare).

Art. 203 și art. 204 din Legea nr. 71/2011 instituie și două derogări de la aplicarea legii sub imperiul căreia a început să curgă prescripția. Astfel:

- dispozițiile art. 2.532 pct. 6 și 7 C.civ. privitoare la suspendarea cursului prescripției se aplică și în cazul prescripțiilor începute înainte de intrarea în vigoare a Codului civil, dacă împrejurările care atrag suspendarea s-au produs după această din urmă dată;

- dispozițiile art. 2.539 alin. (2) teza a II-a din Codul civil se aplică și în cazul cererii de chemare în judecată sau de arbitraj introduse după intrarea în vigoare a Codului civil.

Orice alte prevederi înscrise în Codul civil din 2009, indiferent că sunt de drept material sau vizează aspecte procesuale, se aplică numai prescripțiilor extinctive care încep după intrarea în vigoare a acestui act normativ. Spre exemplu, în practica recentă s-a pus problema dacă pentru prescripțiile începute sub imperiul fostului Decret nr. 167/1958 instanța mai poate să invoce din oficiu excepția de prescripție extintivă. Răspunsul este afirmativ, deoarece Legea nr. 71/2011 nu cuprinde vreo dispoziție specială în acest sens, ceea ce înseamnă că se aplică regula stabilită de art. 6 alin. (4)

C.civ., care nu face vreo distincție între dispozițiile de drept material și cele procesuale în materia prescripției. La speța în care s-a ridicat pentru prima dată această problemă de drept, soluția mai putea fi motivată și pe art. 223 din Legea nr. 71/2011, deoarece procesul era în curs de desfășurare la data de 1 octombrie 2011.

Decăderea, sub toate aspectele, este supusă legii în vigoare la data la care a început să curgă termenul de decădere [art. 6 alin. (2) C.civ.].

O aplicație a acestei reguli este făcută de art. 205 din Legea nr. 71/2011, potrivit căruia, dispozițiile art. 2.548 alin. (1) și (2) C.civ. (referitoare la imposibilitatea de principiu de suspendare și întrerupere, dar și la cauza generală de suspendare a termenelor de decădere) se aplică numai termenelor de decădere care au început să curgă după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009.

5. Legea aplicabilă accesiiunii, uzucapiunii și posesiei

În privința *accesiunii*, Legea nr. 71/2011 conține două norme juridice tranzitorii (art. 57 și art. 58), anume: dispozițiile Codului civil din 2009 referitoare la accesie naturală asupra animalelor se aplică situațiilor născute după intrarea acestuia în vigoare; în toate cazurile în care accesie imobiliară artificială presupune exercitarea unui drept de opțiune de către proprietarul imobilului, efectele accesiiunii sunt guvernate de legea în vigoare la data începerii lucrării.

Ținând cont și de art. 6 alin. (2) C.civ., putem spune că accesie este supusă legii în vigoare la data producerii sau săvârșirii împrejurării sau faptei care atrage incidența accesiiunii, iar, pentru ipoteza unor fapte continue, interesează legea în vigoare la data începerii.

Uzucapiunile începute și neîmplinite la data intrării în vigoare a legii noi sunt în întregime supuse dispozițiilor legale care le-au instituit [art. 6 alin. (4) C.civ.]. *A fortiori*, și uzucapiunile împlinite sub imperiul legii vechi sunt supuse dispozițiilor acesteia, numai că în cazul lor nu mai este vorba de la ultraactivitatea legii vechi pentru o situație juridică *pendente*, ci de neretroactivitatea legii noi.

Ținând cont și de dispozițiile art. 82 din Legea nr. 71/2011, vom deosebi următoarele ipoteze:

- în cazul în care posesia a început sub imperiul reglementării anterioare, atunci această reglementare este aplicabilă uzucapiunii;

- în cazul în care posesia asupra unui imobil a început după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009, dar la data începerii posesiei nu era deschisă carte funciară pentru imobilul respectiv, uzucapiunea este supusă dispozițiilor Codului civil din 1864;

- dacă posesia asupra unui imobil a început după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009 și la data începerii posesiei era deschisă carte funciară pentru acel imobil, uzucapiunea este guvernată de dispozițiile Codului civil din 2009. Considerăm însă că posesorul nu este obligat să se prevaleze de posesia exercitată sub imperiul reglementării anterioare, ci, dimpotrivă, poate să renunțe la aceasta și să înceapă, după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009, o uzucapiune întemeiată pe prevederile acestuia;

- uzucapiunea mobilă, în condițiile art. 939 C.civ. din 2009, poate fi invocată numai în cazul în care posesia a început după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009.

Cât privește *posesia*, în afara dispozițiilor referitoare la unul din efectele acesteia (uzucapiunea), Legea nr. 71/2011 mai prevede, în art. 81, că intervertirea detenției în posesie este supusă legii în vigoare la data apariției cazului de intervertire.

Pentru alte aspecte privind posesia, inclusiv alte efecte ale posesiei, se aplică, în baza art. 6 alin. (2) C.civ., legea în vigoare la data începerii posesiei.

6. Legea aplicabilă dezmembrămintelor dreptului de proprietate privată

Sunt supuse prevederilor Codul civil din 2009 numai *dreptul de superficie* constituit după intrarea lui în vigoare (art. 68 din Legea nr. 71/2011).

În privința *dreptului de uzufruct* (precum și, pentru identitate de rațiune, a dreptului de uz și a dreptului de abitație, acestea fiind varietăți de uzufruct), art. 69 din Legea nr. 71/2011 stabilește regula potrivit căreia exercitarea acestuia, după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009, este guvernată de noua reglementare.

De la această regulă există unele derogări: uzufructul constituit prin convenție încheiată anterior intrării în vigoare a Codului civil din 2009 este și rămâne incesibil, mai puțin în cazul în care părțile convin altfel (art. 70 din Legea nr. 71/2011); dispozițiile art. 715 alin. (2)-(4) C.civ. din 2009, referitoare la opozabilitatea sau încetarea anumitor contracte, se aplică numai în cazurile în care încheierea sau reînnoirea contractelor de locațiune ori de arendare are loc după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009 (art. 71 din Legea nr. 71/2011); dispoziția din noua reglementare referitoare la stingerea uzufructului prin neuzul timp de 10 ani sau, după caz, 2 ani se aplică drepturilor de uzufruct constituite ulterior intrării ei în vigoare (art. 72 din Legea nr. 71/2011); prevederea referitoare la stingerea uzufructului în caz de abuz de folosință este aplicabilă și uzufructului constituit anterior intrării în vigoare a Codului civil din 2009, dacă abuzul de folosință este săvârșit ulterior acestei date (art. 73 din Legea nr. 71/2011); dispoziția referitoare la stingerea uzufructului în caz de pierdere a bunului se aplică în toate cazurile în care bunul a fost distrus ulterior intrării în vigoare a noii reglementări (art. 74 din Legea nr. 71/2011).

Cât privește *dreptul de servitute*, art. 75 din Legea nr. 71/2011 stabilește că dispoziția din noua reglementare referitoare la stingerea servituții prin neuzul timp de 10 ani se aplică numai drepturilor de servitute constituite ulterior intrării în vigoare a Codului civil din 2009.

Legea nr. 71/2011 nu conține însă și alte dispoziții tranzitorii în materia dreptului de servitute. Considerăm că, în privința altor aspecte ce vizează exercitarea sau stingerea dreptului de servitute, urmează a se recurge la art. 6 alin. (2) C.civ. din 2009 [iar nu la art. 6 alin. (6), deoarece referirea din acest ultim alineat la „regimul general al bunurilor” trebuie înțeleasă în contextul raporturilor de proprietate, fiind deci vorba de regimul circulației juridice a bunurilor], deci servituțiile constituite sub imperiul reglementării anterioare sunt guvernate de către aceasta. De altfel, pentru fostele servituții naturale și legale, care, potrivit actualei reglementări, sunt limite legale ale dreptului de proprietate, această soluție rezultă din art. 59 din Legea nr. 71/2011.

7. Legea aplicabilă în materie de carte funciară

O dispoziție tranzitorie foarte importantă este înscrisă în art. 56 din Legea nr. 71/2011, din care rezultă că prevederile din noua reglementare referitoare la proba dreptului de proprietate cu extrasul de carte funciară pentru imobilele înscrise în cartea funciară și mai ales la *caracterul constitutiv al înscrierilor în cartea funciară* se aplică numai *după finalizarea lucrărilor de cadastru pentru fiecare unitate administrativ-teritorială* și deschiderea, la cerere sau din oficiu, a cărților funciare pentru imobilele respective, până atunci înscrierea în cartea funciară a dreptului de proprietate și a altor drepturi reale, pe baza actelor prin care s-au transmis, constituit ori modificat în mod valabil, făcându-se numai în scop de opozabilitate față de terți.

Dispozițiile art. 876-915 C.civ., privitoare la cazurile, condițiile, efectele și regimul înscrierilor în cartea funciară, se aplică numai actelor și faptelor juridice încheiate sau, după caz, săvârșite ori produse după intrarea în vigoare a Codului civil (art. 76 din Legea nr. 71/2011).

Înscrierile în cartea funciară efectuate în temeiul unor acte ori fapte juridice încheiate sau, după caz, săvârșite ori produse anterior intrării în vigoare a Codului civil din 2009 vor produce efectele prevăzute de legea în vigoare la data încheierii acestor acte ori, după caz, la data săvârșirii sau producerii acestor fapte, chiar dacă aceste înscrieri sunt efectuate după data intrării în vigoare a Codului civil din 2009 (art. 77 din Legea nr. 71/2011).

În cazul în care, pentru prima dată, s-au înscris în cartea funciară, fără cauză legitimă, drepturi reale potrivit art. 58¹ din Legea nr. 7/1996, terții dobânditori cu titlu oneros ai vreunui drept real imobiliar, întemeindu-se, cu bună-credință, pe cuprinsul cărții funciare, nu se pot prevala contra adevăraților proprietari, străini de cartea funciară, de dispozițiile art. 901 din C.civ. sau ale art. 31 din Legea nr. 7/1996, republicată, după caz, cât timp nu s-a împlinit termenul de uzucapiune tabulară prevăzut de Codul civil din 2009 sau dacă în acest termen s-a înscris o acțiune prin care se contestă cuprinsul cărții funciare. În cazul înscrierilor efectuate înainte de intrarea în vigoare a Codului civil din 2009 sunt aplicabile dispozițiile de drept comun privitoare la uzucapiune, în vigoare la data intrării în posesia imobilului (art. 79 din Legea nr. 71/2011).

Cererile de înscriere, precum și acțiunile în justiție, întemeiate pe dispozițiile Legii nr. 7/1996, indiferent de data introducerii lor, se soluționează potrivit normelor materiale în vigoare la data încheierii actului sau, după caz, la data săvârșirii ori producerii faptului juridic generator al dreptului supus înscrierii, cu respectarea normelor procedurale în vigoare în momentul introducerii lor (art. 80 din Legea nr. 71/2011).

8. Legea aplicabilă faptelor juridice licite ca izvoare de obligații

Faptele juridice licite ca izvoare de obligații, fiind fapte extracontractuale, cad sub incidența regulii stabilite de art. 103 din Legea nr. 71/2011, potrivit căruia, ”obligațiile născute din faptele juridice extracontractuale sunt supuse dispozițiilor legii în vigoare la data producerii ori, după caz, a săvârșirii lor”, dar și a excepției de la aceasta, instituită prin art. 118 din aceeași lege, conform căruia, ”obligațiile

extracontractuale născute înainte de intrarea în vigoare a Codului civil sunt supuse modurilor de stingere prevăzute de acesta”.

Pentru gestiunea de afaceri (gestiunea intereselor altuia), regula este reluată, într-o altă formulare, de art. 110 din Legea nr. 71/2011, care prevede că dispozițiile art. 1.330-1.340 C.civ. din 2009 nu sunt aplicabile gestiunii de afaceri începute înainte de data intrării în vigoare a acestuia.

Așadar, în cazul *gestiunii de afaceri* se aplică *legea care era în vigoare* la data la care a început gestiunea, adică *la data efectuării primului act material sau juridic cu intenția de a gera interesele altuia*.

Plata nedatorată este guvernată de *legea în vigoare* la data la care a fost efectuată, adică *la data la care solvensul a executat obligația de care nu era ținut*.

În cazul *îmbogățirii fără justă cauză* se aplică *legea care era în vigoare la data la care s-a produs împrejurarea ce a condus la îmbogățirea*, neimputabilă dar fără temei juridic, *a unei persoane în detrimentul sărăcirii alei persoane*.

În schimb, *modurile de stingere a obligațiilor* născute pe temeiul gestiunii de afaceri, plății nedatorate și îmbogățirii fără justă cauză cad sub incidența *legii în vigoare la data când se produce stingerea*, deci dacă asemenea obligații se sting după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009, atunci dispozițiile acestuia, inclusiv cele referitoare la restituirea prestației nedatorate, sunt aplicabile.

9. Legea aplicabilă faptelor ilicite ca izvoare de obligații (răspunderii civile delictuale)

Pe temeiul aceluiași art. 103 din Legea nr. 71/2011, *răspunderea pentru faptele ilicite cauzatoare de prejudicii* (răspunderea civilă delictuală) este guvernată de *legea în vigoare în momentul săvârșirii faptei ilicite*.

Spre exemplu: pentru o faptă prejudiciabilă săvârșită de o persoană pusă sub interdicție anterior intrării în vigoare a Codului civil din 2009, răspunderea tutorelui nu va putea fi angajată pe temeiul art. 1372 C.civ. din 2009, ci numai pe temeiul și în condițiile art. 998-art. 999 C.civ. din 1864, fiind deci vorba nu de o răspundere pentru fapta altuia, ci de o răspundere pentru fapta proprie; art. 1368 C.civ. din 2009, care reglementează obligația subsidiară ce incumbă autorului prejudiciului, chiar lipsit de discernământ, de a plăti victimei o indemnizație într-un quantum echitabil atunci când nu poate fi angajată răspunderea persoanei care avea îndatorirea de a-l supraveghea, se aplică faptelor prejudiciabile săvârșite după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009 etc.

Însă, după intrarea în vigoare a noii reglementări, modurile de stingere a obligațiilor născute din răspunderea civilă delictuală sunt supuse dispozițiilor acestuia, indiferent de data la care s-a născut obligația (art. 118 din Legea nr. 71/2011).

10. Legea aplicabilă garanțiilor

Constituirea garanțiilor este guvernată de legea în vigoare la data constituirii, indiferent de legea în vigoare la data la care s-ar formula ori soluționa cererea privind valabilitatea constituirii. Această regulă este prevăzută în mod expres pentru *scrisorile de garanție* [art. 150 alin. (1) din Legea nr. 71/2011, textul stabilind că și

efectele sunt supuse regulilor aplicabile la data emiterii scrisorii de garanție], pentru *privilegii* [art. 155 alin. (1) din Legea nr. 71/2011, textul dispunând că și conținutul, precum și opozabilitatea privilegiului sunt supuse dispozițiilor legii în vigoare la data când s-a născut], pentru *ipoteci*, atât *imobiliare*, cât și *mobiliare* [art. 168 și art. 170 din Legea nr. 71/2011], pentru *gaj* [art. 187 alin. (1) din Legea nr. 71/2011] și pentru *dreptul de retenție* [art. 189 alin. (1) din Legea nr. 71/2011]. Nu există o dispoziție expresă și pentru fideiusiune, însă, având în vedere că această garanție presupune în mod necesar încheierea unui contract, regula se desprinde din art. 6 alin. (3) C.civ. și art. 4 din Legea nr. 71/2011.

Dintre alte dispoziții tranzitorii în materie înscrise în Legea nr. 71/2011, mai amintim:

- art. 151 alin. (1) - dispozițiile art. 2.324 alin. (4) C.civ., referitoare la urmărirea bunurilor care fac obiectul unei diviziuni a patrimoniului afectate exercițiului unei profesii autorizate de lege, se vor aplica în cazurile în care profesionistul își operează diviziunea patrimoniului după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009;

- art. 177 alin. (1) - avizele de garanție înscrise în Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare anterior intrării în vigoare a Codului civil din 2009 continuă să își producă efectele;

- art. 155 alin. (2) - formalitățile de publicitate pentru opozabilitate față de terți a privilegiilor sunt guvernate de dispozițiile legii în vigoare la data efectuării acestora;

- art. 155 alin. (3) - privilegiile pentru care formalitățile de publicitate au fost efectuate înainte de intrarea în vigoare a Codului civil din 2009 își păstrează rangul de prioritate dobândit conform legii în vigoare la momentul realizării acestora;

- art. 78 - privilegiile speciale imobiliare și ipotecile legale născute până la intrarea în vigoare a Codului civil din 2009 pot fi înscrise și după această dată, fie în vechile registre de publicitate imobiliară, dacă pentru imobilele grevate nu sunt deschise cărți funciare noi, fie în noile cărți funciare. Privilegiile speciale imobiliare, înscrise fie în vechile registre de publicitate imobiliară, fie în noile cărți funciare, se convertesc de plin drept în ipoteci legale după expirarea unui termen de un an de la intrarea în vigoare a Codului civil din 2009 sau, după caz, de la data înscrierii și se vor supune dispozițiilor Codului civil din 2009. De la data intrării în vigoare a noii reglementări, privilegiile speciale imobiliare prevăzute în legi speciale devin ipoteci legale și vor fi supuse regimului prevăzut de Codul civil pentru ipoteci legale;

- art. 178 - dispozițiile art. 2.426 C.civ., referitoare la preferință în cazul ipotecilor asupra contului, nu se aplică ipotecilor constituite înainte de data intrării lor în vigoare;

- art. 187 alin. (2) - gajul pentru care formalitățile de depozitare sau de înregistrare au fost îndeplinite înainte de data intrării în vigoare a Codului civil din 2009 și pentru care condiția depozitării nu s-a pierdut până la data intrării în vigoare a noii reglementări este supus, în ceea ce privește ordinea de preferință, opozabilitatea și efectele față de terți, dispozițiilor legale existente la data depozitării debitorului sau la data înregistrării gajului;

- art. 189 alin. (2) - drepturile de retenție înregistrate înainte de data intrării în vigoare a Codului civil din 2009 vor fi supuse, în ceea ce privește ordinea de

preferință, opozabilitatea și efectele față de terți, dispozițiilor legale existente la data înregistrării lor.

Mai reținem că, potrivit art. 187 alin. (3) din Legea nr. 71/2011, executarea silită a gajului începută înainte de data intrării în vigoare a noii reglementări va fi continuată în conformitate cu dispozițiile legale existente la data începerii executării. Pentru executarea silită a altor garanții nu există dispoziții tranzitorii, însă, întrucât suntem pe tărâm procesual, urmează să aplicăm regula conform căreia normele de executare silită sunt de imediată aplicare.

11. Legea aplicabilă în materie de moștenire

Moștenirea legală este guvernată de *legea în vigoare la data deschiderii succesiunii*, adică la data decesului celui despre a cărui moștenire este vorba. În acest sens, art. 91 din Legea nr. 71/2011 dispune că moștenirile deschise înainte de intrarea în vigoare a Codului civil din 2009 sunt supuse legii în vigoare la data deschiderii moștenirii.

Astfel, moștenirile vacante deschise anterior datei de 1 octombrie 2011 se cuvin statului român, iar cele deschise după această dată vor fi culese de comuna, orașul sau municipiul în a cărui rază teritorială se aflau bunurile la data deschiderii moștenirii [art. 963 alin. (3) C.civ. din 2009] sau, dacă se află în străinătate, de statul român [art. 553 alin. (3) C.civ. din 2009]; reprezentarea nedemnului (art. 965 C.civ. din 2009) este posibilă numai în cazul moștenirilor deschise după intrarea în vigoare a noii reglementări, iar nu și pentru moștenirile deschise anterior, chiar dacă acestea s-ar dezbate după 1 octombrie 2011 etc.

Totuși, în materia nedemnității (care interesează atât în cazul devoluțiunii legale, cât și în cazul devoluțiunii testamentare), s-ar putea admite o derogare, care ar rezulta din art. 93 din Legea nr. 71/2011, textul stabilind aplicarea Codului civil din 2009 dacă faptele au fost săvârșite după intrarea lui în vigoare; ar fi posibil ca decesul să se fi produs anterior, însă faptele de nedemnitate judiciară la care se referă art. 959 alin. (1) lit. b) C.civ. (ascunderea, alterarea, distrugerea sau falsificarea testamentului) să se întâmple sub imperiul noii reglementări.

În cazul *moștenirii testamentare*, trebuie deosebit între, pe de o parte, *validitatea testamentului*, pentru care se aplică *legea în vigoare în momentul întocmirii* acestui act juridic unilateral [art. 6 alin. (3) C.civ.], chiar dacă decesul testatorului ar surveni după intrarea în vigoare a legii noi, iar, pe de altă parte, *efectele dispozițiilor testamentare* (de exemplu, atribuirea bunurilor legatarilor), care sunt guvernate de *legea în vigoare în momentul deschiderii succesiunii* (art. 91 din Legea nr. 71/2011). Spre exemplu, dacă între momentul întocmirii testamentului și cel al morții testatorului ar interveni o lege care ar modifica forma testamentului, această lege nu se va aplica testamentului deja făcut. În schimb, dacă în același interval de timp ar interveni o lege care ar stabili o altă cota disponibilă (cota din moștenire de care poate dispune testatorul), această lege se va aplica testamentului anterior fără a fi considerată retroactivă, deoarece drepturile legatarilor se nasc în momentul deschiderii succesiunii. Așadar, art. 1088 C.civ., care stabilește o altă modalitate de determinare a rezervei descendenților și a rezervei ascendenților privilegiați,

influențează și legatele făcute înainte de 1 octombrie 2011 dacă moștenirea s-a deschis începând cu această dată.

O aplicație a regulii înscrise în art. 6 alin. (3) C.civ. o întâlnim în art. 60 alin. (2) din Legea nr. 71/2011, potrivit căruia, „valabilitatea clauzei de inalienabilitate instituite prin testament este guvernată de legea în vigoare la data încheierii acestuia, iar efectele clauzei sunt guvernate de legea în vigoare la data deschiderii succesiunii.”

12. Legea aplicabilă efectelor viitoare ale altor situații juridice trecute

Ca și în cazul actelor juridice, efectele viitoare ale altor situații juridice sunt guvernate, ca regulă, de legea în vigoare la data săvârșirii ori producerii lor [art. 6 alin. (2) C.civ. și art. 3 din Legea nr. 71/2011, precum și interpretarea *per a contrario* a art. 6 alin. (6) C.civ.].

Art. 6 alin. (6) C.civ. [și art. 5 alin. (2) din Legea nr. 71/2011] instituie însă o derogare semnificativă de la ultraactivitatea legii vechi, stabilind aplicabilitatea legii noi în privința efectelor viitoare ale situațiilor juridice trecute, în măsura în care acestea derivă din starea și capacitatea persoanelor, din căsătorie, filiație, adopție și obligația legală de întreținere, din raporturile de proprietate, inclusiv regimul general al bunurilor, și din raporturile de vecinătate, desigur dacă aceste situații juridice subzistă după intrarea în vigoare a legii noi.

Aplicarea Codului civil din 2009 efectelor viitoare ale unor situații juridice existente la data intrării lui în vigoare este prevăzută și de unele norme speciale din Legea nr. 71/2011, precum:

- art. 13 referitor la exercitarea drepturilor personalității;
- art. 16 în privința capacității persoanelor aflate sub tutelă, curatelă, interdicție sau alte măsuri de ocrotire;
- art. 18 în ceea ce privește regimul juridic general aplicabil persoanelor juridice, în măsura în care prin legile aplicabile fiecărei persoane juridice nu se prevede altfel;
- art. 27 referitor la relațiile personale și patrimoniale dintre soți etc.

Legea nr. 71/2011 conține însă și norme speciale care se abat de la această din urmă regulă, spre exemplu:

- art. 59 prevede că dispozițiile referitoare la limitele legale ale dreptului de proprietate din noua reglementare nu se aplică situațiilor juridice născute anterior intrării în vigoare a acesteia;

- art. 61 stabilește că dispozițiile referitoare la limitele judiciare ale dreptului de proprietate se aplică numai inconveniențelor cauzate după data intrării în vigoare a Codului civil din 2009;

- art. 62, potrivit căruia, în ipoteza coproprietății, prevederile referitoare la regula majorității sau, după caz, a unanimității pentru actele de administrare ori, după caz, de dispoziție se aplică numai actelor juridice încheiate după intrarea în vigoare a Codului civil din 2009 etc.